

érdekes következtetést tesznek lehetővé, és ezt lehetőségeihez mérten maga a szerző is elvégzi. A települések vázlatos történeti összefoglalásánál is sok a friss, új adat. Ha valami gondot jelent, az a helymeghatározás, ahol a tanulmány kénytelen a jelenlegi földrajzi állapotokból kiindulni, ezek viszont esetenként nagyon eltérhetnek a több száz évvel ezelőtti állapotoktól.

A lokalizálást a birtoklástörténeti tényezők is nagyon nehezítik, mivel a megyék határa igen szeszélyesen változott, olyannyira, hogy a főterülettől elszakadt különálló falvak is tartozhattak egyik vagy másik vármegyéhez, és ugyanígy a hűbéri birtokok sem voltak kötelezően összefüggő területek, hanem az öröklés, adományozás szeszélyeinek megfelelően egymástól akár 50—100 kilométerre levő birtokok, majorok, telkek (Arnacstelke). Álljon itt végezetül csak egyetlen idevonatkozó példa, amelyre magam az élő dűlőnévanyag kutatása közben bukkantam, amely az egykori települések kutatásának is sok segítséget nyújthat.

Györfly idézett művében Bodrog vármegye névanyagában egy *Zsusuktó* nevű helységet említ, amelyet feltételezésszerűen Baja környékére helyez, csak azért, mert az itt levő Borotával együtt szerepel. A név írásos előfordulása *Susukton*, Kanizsa határában viszont, Velebit alatt, van egy *Susi-tó* nevű szikes tó, ott valahol, ahol Szekeres László az egyik Adorjánt feltételezi. Ez az alaki hasonlóság legalább is elgondolkodtató, és annak a munkának izgalmas érdekességét jelzi, amelynek Szekeres László tanulmánya nagyon fontos állomása.

PAPP György

S Z Í N H Á Z

BEMUTATÓ

SZENTIVÁNÉJI ÁLOM

Bármennyire is hihetetlen, a Shakespeare-életműből manapság nem a nagy tragédiáknak vagy a királydrámáknak, hanem a vígjátékoknak a színpadra állítása a legnehezebb vállalkozás. A mese és a valóság, az irrealitás és a realitás elemeiből szőtt komédiák — Shakespeare legtöbb vígjátékára jellemző ez a kettősség — hiteles színpadi megjelenítése szinte megoldhatatlan feladatot jelent, s nemcsak kétszínűségük miatt, vagy azért, mert napjaink nézője nehezebben tud önfeledten viszonyulni a tündéres, mesebeli szálhoz. Sokkal inkább, mert a vígjátékok nem önmagukért beszélnek, állnak helyt, mint a Hamlet, a két Richárd-dráma,

a Lear király, hanem ezeket értelmezni kell, s így elfogadtatni (akár csak az életmű végének színműveit!).

A vígjátékok közül is talán a legbonyolultabb a Szentivánéji álom megjelenítése. Nem kizárólag azért, mert ebben a műben legalább három réteg különböztethető meg, sokkal inkább, mert ezek közül kettő — a meseerdő és a színdarabot próbáló mesteremberek jelenetei — határozott rendezői elképzelés mellett is gyakran felemásra sikerednek. Mintha a legtöbb elképzelésnek ellenállnának.

A meseerdőbeli jelenetekhez nem elegendő a játék, a megkoreografált játékoság, az ugra-bugra báj, meg kell találni azokat a kötődéseket, amelyekkel valószínűleg lehet tenni a tündérvilág epizódjait. Brook — neve megkerülhetetlen, ha erről a vígjátékról kell szólni — kitalált egy remek megoldást, ugyanaz a két színész játssza Oberont, a tündérkirályt és Theseust, az athéni uralkodót, illetve Titániát, a tündérkirálynőt és Hippolytát, az amazonkirálynőt. A meseszerűség ellensúlyozásának következő lépése Pucknak, a játékmesteri szerepkört ellátó manónak változó lényként történő szerepeltetése. A Pesti Színházban jelenleg műsoron levő előadásban például színpadi munkásként, világosítóként lép színre, becsavarja, meggyújtja a villanyégőket, amelyek a színpad „égboltján” csillagokként ragyognak vagy pislákolnak majd.

Némileg más a helyzet a mesteremberek színjátszásdíjával. A színházban mindig hálás feladat, ha a darabon belül kell darabot játszani, kivált pedig ebben az esetben, amikor a betétdarabot a színjátszáshoz nem értő, ügyetlen kézművesek játsszák. Sokáig elegendő volt, ha naiv bájjal, hamvas ügyetlenséggel keltették életre a mesteremberek színjátszását, néhány frappáns ötlettel megoldva. Ma már elteltünk az amatőr bájjal, a bumfordisággal. Más kell. Nem a mesteremberek első jelenete, a próba okoz gondot, ehhez még mindig elegendő néhány szellemes poén, felszíkrazó ötlet, hanem az „előadás”, amit Zuboly takács és társai Theseus és Hippolyta előtt tartanak az előadáson belül. Mert ami egyszer, a próba alkalmával, szellemes és szórakoztató volt, az, ha megismétlik, kopottá, érdektelenné válik. Feltéve, ha a rendező nem talál ki olyan koncepciót, amelyben a mesteremberek színjátszásának egyéb funkciója is van, mint hogy néhány kellemes percet nyújtson a nézőknek. Ha úgy vesszük, hogy Shakespeare menyegzőre készült alkalmi vígjátékként írta a Szentivánéji álmot, akkor a mesteremberek jelenetei valóban csak kedves betétek, ha viszont úgy látjuk, hogy az athéniak és a tündérvilág szereplőinek különböző szerelmei afféle példabeszédek a leendő házások számára, a kézművesek műkedvelése pedig a színházról szól, a mesteremberek jeleneteiben a színházról gondolkodó, valló író-rendező nyilatkozik meg, akkor a sete-suta báj, amivel ezeket a jeleneteket játszani szokták, már kevés a sikerhez. Biztos, hogy az az elképzelés jár közelebb a shakespeare-i igazsághoz, mely szerint a színház a színházban megoldás nemcsak szórakoztató betét, hanem alkalom arra, hogy az, aki színházat

csinál — a rendező — vallomást tegyen. (Mint ahogy Csehov Sirályának színpadra állítása is elkerülhetetlenül rendezői hitvallássá válik annak a kezében, akinek van mit mondania önmagáról, saját művészetéről.) Természetesen nem általánosságban kell a mesteremberek jelenetei segítségével beszélni a színházról, hanem konkrétan, egy adott helyzetben, adott színházi állapotról vonatkoztatva. (Hasonló próbálkozás történt Kaposvárott az Ács János rendezte Szentivánéji előadásban. Ugyanakkor az említett pesti előadásban szinte semmi sem történik ennek a lehetőségnek a kihasználására. Vackor, az amatőr rendező útján mindössze jelzi a rendező, Marton László, a kifáradt, az eltehetetlenült rendező fásultságát.)

Mindezt azért kellett ilyen hosszán részletezni, mert az újvidéki Szerb Nemzeti Színház Stevo Žigon rendezte Szentivánéji álom előadásából minden efféle vagy bármilyen elképzelés hiányzik.

Egyetlen figyelmet keltő ötlete van Žigonnak: amikor a mesteremberek az athéniiek előtt tartják lámpalázás fellépésüket, akkor az előadáson belüli nézők elalszanak. A „művészek” pedig szomorkodva, tétován veszik tudomásul: megbuktak. Remek ötlet, de nincs előkészítve. Mintha az utolsó pillanatban jutott volna eszébe, s nem volt ideje elhelyezni, beépíteni az előadásba azokat a jelzéseket, amelyek a befejezést indokoltá tennék. Mert amit előtte látunk, az fehér lepellel borított és boltozatosra képzett mennyezettel körülrárt tülldíszlet színpadon történő álom. Nem véletlenül idézi a színlap éppen Taine tanulmányát, mely szerint ez a vígjáték „teljes álom”. Kétségtelen, hogy a lepel, a reddők — ez a megoldás a ruhákon is felismerhető — alá, mögé lehet rejtőzni, s hogy a teljes fehérség is sugallja az álmat, de annak közlése, hogy ez a vígjáték egy álom, mégsem tekinthető rendezői koncepciónak, művészi gondolatnak. Akárcsak annak hangsúlyozása sem, hogy a shakespeare-i meseerdő valóban meseerdő, ahol tündérek, nimfák, manók sűrögnek-forognak, amint erre Oberon — ezúttal nem azonos Theseusszal! — és Puck tarka mesejelmeze utal. Žigon még a féktelenségekről ismert szentivánéji erotikát is elmismásolja. Miféle szentivánéj ez, amikor még az erotikát is elspórolják belőle? Van ellenben szükségtelen rohangászás, kiabálás, és töménytelen unalom.

Ha az önkritika tudatos, mert lehetetlen „belülről” is észre nem venni ennek az előadásnak az ürességét, akkor sem valószínű, hogy a különben is mélypontra jutott színházban egy egész, talán minden eddiginél gyengébb előadással kellett ezt az önkritikát gyakorolni.

Az athéniiek elaludnak a Vackor rendezte előadás közben, de az újvidékiek inkább otthon aludjonak, s ne a színházban.

GEROLD László